

NUKENTĖJUSIOJO SAMPRATA „NUSIKALTIMŲ VALSTYBĖS TARNAUTOJO AR VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO FUNKCIJAS ATLIEKANČIO ASMENS VEIKLAI“ SKYRIUJE

Edita Gruodytė *

*Mykolo Romerio universiteto Kauno policijos fakulteto Administracinės teisės ir veiklos katedra
V. Putvinskio g. 70, LT-44211 Kaunas
Telefonas 8 37 30 36 60
Elektroninis paštas teise@consus.lt*

Pateikta 2006 m. rugsėjo 8 d., parengta spausdinti 2006 m. gruodžio 5 d.

Santrauka. Straipsnio tikslas – atskleisti Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso nusikaltimų valstybės tarnautojo arba viešojo administravimo funkcijas atliekančio asmens veiklai skyriuje vartojamus valstybės tarnautojo ir kito viešojo administravimo funkcijas atliekančio asmens terminus. Šis tikslas įgyvendinamas pasitelkiant istorinį, analitinį, gramatinį, lyginamąjį mokslo metodus. Straipsnyje pirmiausia trumpai apžvelgiamas šio naujo skyriaus atsiradimas ir jo reikalingumas. Tolesniuose skyriuose atskleidžiamas įvardytų dviejų terminų turinys, kas daroma pasitelkus analitinį, gramatinį metodus ir teismų praktiką. Straipsnyje diskutuojama dėl valstybės tarnautojo sąvokos turinio – ar jis turėtų būti aiškinamas pagal valstybės tarnybos įstatymą ar plačiau, pasitelkiant gramatinį aiškinimą. Antrajame skyrelyje analizuojamas terminas – „kiti viešojo administravimo funkcijas atliekantys asmenys“, esantys netikslumai ir praktinės sąvokos taikymo problemos. Paskutiniajame skyriuje aptariamos šiuo metu egzistuojančios praktinės problemos mėginant atriboti analogiškas veikas įtvirtintas ir Baudžiamajame, ir administracinių teisės pažeidimų kodeksuose, siūloma kaip būtų galima ir praktiniu, ir Įstatymų leidybos lygiu spręsti susidariusius sunkumus.

Pagrindinės sąvokos: valstybės tarnautojas, kiti viešojo administravimo funkcijas atliekantys asmenys, viešasis administravimas.

1. ĮŽANGA

Lietuvoje iki naujo Baudžiamojo kodekso priėmimo terminas „valstybės tarnautojas“ vartotas tik nusikaltimų valstybės tarnybai skyriuje, įvardijant specialų nusikaltimo subjektą. Naujame kodekse pirmą kartą ir dar viename Baudžiamojo kodekso skyriuje (XLI) pradedamas vartoti valstybės tarnautojo terminas, tačiau šiuo atveju įvardijant nuo nusikaltimų nukentėjusį asmenį. BK XLI skyriuje pavadinimu „Nusikaltimai valstybės tarnautojo ar viešojo administravimo funkcijas atliekančio asmens veiklai“ yra penki straipsniai, pagal kuriuos nukentėjusiuoju gali tapti valstybės tarnautojas arba kitas viešojo administravimo funkcijas atliekantis asmuo.

Turinio prasme šiame skyriuje iš dalies kartojamos seno BK 9 skirsnyje „Nusikaltimai valdymo tvarkai“ buvusios normos (201, 201–1, 202, 202–1 str., 203–204 str.), tačiau vietoje valdžios ir visuomenės atstovo policininko arba jo rėmėjo vartojama valstybės tarnautojo arba kito viešojo administravimo funkcijas atliekančio asmens sąvokos. Be to, šiame skyriuje kriminalizuojama viena nauja veika – kišimasis į valstybės tarnautojo arba viešojo administravimo funkcijas atliekančio asmens veiklą. Pastarąją reformą, matyt, reikėtų vertinti teigiamai, nes nusikaltimų grupės susistemintos atskiruose skyriuose vadovaujantis rūšiniais objektais. Antra, atsisakoma „valdžios atstovo“ sąvokos, kuri, baudžiamosios teisės specialistų nuomone, „gali būti vertinama kaip reliktas, kurio turinys šiuolaikinių įstatymų kontekste dviprasmiškas“ [1, p. 113]. Trečia, patikslinama ir suvienodinama terminija, nes senajame kodekse var-

* Mykolo Romerio universiteto Kauno policijos fakulteto Administracinės teisės ir veiklos katedros docentė.

totos definicijos – valdžios atstovas ir policininkas – kai kuriais atvejais dubliavosi, pavyzdžiui, tas pats policijos atstovas laikomas valdžios atstovu [1, p. 112] ir nelabai suprantamas įstatymo leidėjo siekis atskirai numatyti atsakomybę už pasipriešinimą policininkui. Ketvirta, naujame BK praplečiamos baudžiamosios atsakomybės ribos, nes baudžiamoji atsakomybė numatoma už išvardytus nusikaltimus neišskiriant atskirų valstybės tarnautojų kategorijų, kaip tai buvo anksčiau, tačiau taikoma už netinkamą elgesį bet kurio valstybės tarnautojo arba kito viešojo administravimo funkcijas atliekančio asmens atžvilgiu. Šios reformos metu, kaip matysime tolesniuose skyriuose, neišvengta kai kurių netikslumų, be to, galiojant senam Administracinių teisės pažeidimų kodeksui, dalis normų, pavyzdžiui, ATPK 187 str.1 ir 2 dalys, dubliuojasi su BK 286 ir 290 straipsniuose išvardytomis veikomis. Atsižvelgiant į išvardytas praktines problemas ir į tai, kad Baudžiamajame kodekse nepateikiamos minėtų kategorijų – valstybės tarnautojo ir viešojo administravimo funkcijas atliekančio asmens definicijos, tikslinga išsamiau panagrinėti šiuos terminus.

2. VALSTYBĖS TARNAUTOJO SAMPRATA

Atžvelgiant į tai, kad BK skyriuje nepateikiamas šių terminų apibrėžimas, natūraliai kyla klausimas, kuo reikėtų vadovautis atskleidžiant šios sąvokos turinį. Šiuo metu valstybės tarnybos klausimus Lietuvoje reglamentuoja du įstatymai: Valstybės tarnybos [2] ir Viešojo administravimo [3] įstatymai, kurių turiniu, matyt, reikėtų vadovautis atskleidžiant valstybės tarnautojo termino turinį.

Pagal Valstybės tarnybos įstatymą [2, 2 str.] valstybės tarnautojams priskiriami fiziniai asmenys, einantys pareigas valstybės tarnyboje ir atliekantys įstatyme nurodytą viešojo administravimo veiklą. Tik šių dviejų požymių visuma leidžia teigti, kad asmuo yra valstybės tarnautojas. Vis dėlto analizuojamo Baudžiamosio kodekso skyriaus pavadinimas nelogiškas, nes pagal dabartinę jo formuluotę išeity, kad valstybės tarnautojas viešojo administravimo funkcijų neatlieka, tuo tarpu iš tiesų tai yra vienas iš privalomų valstybės tarnautojo požymių. Ne visi asmenys, atliekantys šias funkcijas, yra valstybės tarnautojai, todėl antroji skyriaus pavadinimo dalis skirta šių asmenų apsaugai. Minėtą problemą lengvai galima išspręsti šiek tiek pakoreguojant pavadinimą pažymint, kad tai nusikaltimai valstybės tarnautojo **arba kito** viešojo administravimo funkcijas atliekančio asmens veiklai. Turėtų būti pakoreguoti ir nagrinėjamo skyriaus atskirų straipsnių pavadinimai.

Valstybės tarnybos įstatyme viešojo administravimo veikla apibrėžiama per šiuos požymius:

1. Valstybės tarnautojas dirba valstybės arba savivaldybės institucijoje arba įstaigoje;
2. Atlieka bent vieną iš apibrėžime pateiktų alternatyvių funkcijų:

- Įgyvendina tam tikros valstybės valdymo srities politiką arba užtikrina jos įgyvendinimo koordinavimą;

- Koordinuoja tam tikros valstybės valdymo srities įstaigų veiklą;
- Valdo, paskirsto finansinius išteklius ir kontroliuoja jų naudojimą;
- Atlieka audita;
- Priima ir įgyvendina teisės aktus, valstybės ir savivaldybių institucijų arba įstaigų sprendimus viešojo administravimo srityje;
- Rengia arba koordinuoja teisės aktų, sutarčių arba programų projektus ir teikia dėl jų išvadas;
- Valdo personalą;
- Turi viešojo administravimo įgaliojimus nepavaldžių asmenų atžvilgiu.

Remiantis pateiktu apibrėžimu, galima išskirti esminius valstybės tarnautojo požymius:

- asmens statusas – valstybės tarnautojas;
- darbovietė – valstybės arba savivaldybės institucija arba įstaiga;
- funkcijos – viešojo administravimo veikla. Tik visų įvardytų požymių visuma parodo, kad asmuo yra valstybės tarnautojas.

Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvoje galioja du valstybės tarnautojų sąrašai – „Seimo politinio pasitikėjimo valstybės tarnautojų pareigybių, Seimo kanceliarijos ir Seimui atskaitingų institucijų, Respublikos prezidento institucijos ir Respublikos prezidentui atskaitingų institucijų, nacionalinės teismų administracijos, teismų, prokuratūros ir savivaldybių institucijų valstybės tarnautojų suvienodintų pareigybių sąrašas“ [4] ir „Ministro pirmininko politinio (asmeninio) pasitikėjimo valstybės tarnautojų pareigybių, vyriausybės kanceliarijos, ministerijų, vyriausybės įstaigų prie ministerijų valstybės tarnautojų suvienodintų pareigybių sąrašas“ [5]. Galima išskirti dar vieną formalų valstybės tarnautojo požymį – konkrečios pareigybės buvimą sąrašė. Tai padėtų praktiškai nustatyti, ar asmuo yra valstybės tarnautojas. Remiantis pateiktais sąrašais, galima pateikti šiuos valstybės tarnautojų pavyzdžius: teisėjo padėjėjas, ministerijos sekretorius, departamento direktorius, ambasadorius, inspekcijos viršininkas, rinktinės vadas, kuopos vadas, vyriausiasis specialistas, specialusis agentas, Seimo kanceliarijos padėjėjas, teismo posėdžių sekretorius ir kt.

Tokia valstybės tarnautojo samprata neprieštarauja ir Europos Teisingumo Teismo teismų praktikai. Nagrinėdamas laisvo asmenų judėjimo bylas, Teismas pasisakė, kad *valstybės tarnyba reiškia postus, kurie apima tiesioginį ar netiesioginį dalyvavimą įgyvendinant viešojo teisėje nustatytas funkcijas ir vykdant funkcijas, kurių tikslas – apsaugoti bendruosius valstybės ar kitų valdžios institucijų interesus ir kurios dėl to reikalauja specialaus lojalumo valstybei iš asmenų, užimančių šias pareigas ir teisių bei pareigų, kurios formuoja tautos pamatus, sąryšį* [6, 29 punktas].

Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad Valstybės tarnybos įstatymo 4 straipsnio 4 dalyje išvardijami asmenys, kuriems valstybės tarnybos įstatymas netaikomas, nors jie formaliai turi požymius, būdingus valstybės tarnybai, t. y. veikia valstybės vardu ir jos interesais, dirba vals-

tybės arba savivaldybės institucijoje ir gauna atlyginimą iš valstybės biudžeto. Tai:

- Valstybės politikai (Prezidentas, Seimo pirmininkas, Seimo nariai, Ministras pirmininkas, ministrai, savivaldybės tarybos nariai, savivaldybės meras, savivaldybės mero pavaduotojas);
- Konstitucinio Teismo, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo ir kitų teismų teisėjai, prokurorai;
- Lietuvos banko valdybos pirmininkas, jo pavaduotojai, valdybos nariai ir kiti Lietuvos banko tarnautojai;
- Profesinės karo tarnybos kariai;
- Valstybės ir savivaldybių įmonių darbuotojai;
- Viešųjų įstaigų darbuotojai;
- Darbuotojai, dirbantys pagal darbo sutartis ir gaunantys darbo užmokestį iš valstybės ir savivaldybių biudžetų ir valstybės pinigų fondų.

Natūraliai kyla klausimas, kodėl įvardytoms asmenų kategorijoms netaikomas valstybės tarnybos įstatymas: ar jie nėra valstybės tarnautojai, gal jiems taikomi specialūs jų veiklą reglamentuojantys įstatymai, nes visi jie gauna atlyginimus iš valstybės arba savivaldybių biudžeto ir bent dalis iš jų įgyvendina valdžios vykdomąsias ir net leidžiamąsias funkcijas. Mokslininko S. Šedbaro nuomone, [7, p. 387] valstybės tarnybos įstatyme išvardyti asmenys, išskyrus valstybės politikus ir asmenis, dirbančius pagal darbo sutartis viešose arba valstybės ir savivaldybės įmonėse, yra valstybės tarnautojai, tačiau jiems nėra taikomas analizuojamas įstatymas. Kyla klausimas, ar su tokia mokslininko nuomone reikėtų sutikti. Iš tiesų minėti asmenys pagal kai kuriuos požymius atitinka valstybės tarnautojus, t. y. jiems atlyginimas mokamas iš valstybės biudžeto ir pagal savo funkcijas jie veikia valstybės vardu ir interesais. Jų veikla pasižymi tam tikrais skirtumais. Vienas iš esminių valstybės tarnybai būdingų požymių – pavaldumo santykiai [7; p. 376], tuo tarpu, tarkime, *teisėjai vykdydami teisingumą, yra nepriklausomi nuo proceso dalyvių, teismų administracijos, kitų teisėjų, valstybės valdžios institucijų, pareigūnų bei kitų asmenų. Teisėjams negali būti daromas joks politinis, ekonominis, psichologinis, socialinis spaudimas ar kitoks neteisėtas poveikis, kuris galėtų turėti įtakos jų sprendimams. Niekas neturi teisės reikalauti, kad teisėjas atsiskaitytų dėl konkrečioje byloje priimto sprendimo* [8, 3 str.].

Taigi valstybės tarnyba grindžiama pavaldumo santykiais, tuo tarpu, pavyzdžiui, valstybės politikai, teisėjai, prokurorai turi išlikti nepriklausomi, vengti galimų interesų konfliktų, atitinkamai negali užimti jokių kitų pareigų, išskyrus mokslinę kūrybinę veiklą. Pastarųjų kategorijų asmenų priskyrimas valstybės tarnautojams yra sąlyginis.

Valstybės tarnybos įstatymas tik iš dalies taikomas Seimo arba Respublikos prezidento paskirtiems valstybės institucijų ir įstaigų vadovams, kitiems Seimo arba Respublikos prezidento paskirtiems valstybės pareigūnams, Valstybės saugumo departamento generaliniam direktoriui, jo pavaduotojams, Specialiųjų tyrimų tarny-

bos direktoriui ir jo pavaduotojams bei generaliniam komisariui [2, 4 str.].

Taigi valstybės tarnautojais pagal BK XLI skyrių laikomi asmenys, kurie turi valstybės tarnautojo statusą, dirba valstybės arba savivaldybės institucijoje, vykdo viešojo administravimo funkcijas ir yra viename iš Valstybės tarnautojų pareigybių sąrašų.

Nors naujajame Baudžiamajame kodekse, palyginti su senuoju, galimas nukentėjusių asmenų sąrašas praplečiamas, praktikoje kol kas tai nebuvo nustatyta. Lietuvos Aukščiausiojame Teisme nuo 2003 m. gegužės mėn. iki 2005 m. rugpjūčio mėn. pagal BK XLI skyrių iš viso nagrinėta 11 bylų. Visais atvejais nusikaltimai buvo padaryti valstybės tarnautojams: policijos pareigūnams, patruliams, inspektoriams. 8 bylose asmenys buvo nuteisti už pasipriešinimą valstybės tarnautojui, vienoje byloje – už valstybės tarnautojo įžeidimą ir kartą už grasinimą. Nė vienoje iš baudžiamųjų bylų žemesnių instancijų teismo sprendimai nebuvo panaikinti [9].

Pavyzdžiui, b. byloje Nr. 2k-290/2004 R. *Macijauskaitė nuteista už tai, kad ji 1999 m. kovo 9 d. apie 8 val. bute Nr. 11, esančiame Sėlių g. 35, Vilniaus m., panaudodama fizinį smurtą pasipriešino valstybės tarnautojui Vilniaus miesto 1 PK KP KNTS jaunesniajam inspektoriumi P. Revuckui ir Vilniaus miesto 1 PK SP jaunesniajam inspektoriumi M. Martinkui Vilniaus miesto apylinkės prokuratūros skyriaus prokuroro Z. Daukinčio 1999 m. kovo 6 d. nutarimo dėl P. Macijausko atvedinimo į Vilniaus miesto apylinkės prokuratūrą pagrindu bandant pristatyti P. Macijauską iš minėto buto pas prokurorą. R. Macijauskaitė, siekdama nutraukti šiuos minėtų pareigūnų tarnybinę veiklą sudarančius veiksmus ir pasipriešindama nurodytiems policijos pareigūnams, kirviu smogė M. Martinkui, tačiau pastarajam aktyviais veiksmais išvengus smūgio kirvio asmenimis sudavė jam kirvakočiu į petį* [10].

B. byloje Nr. 2k-326/2004 Z. *Milašius nuteistas už tai, kad 2002 m. lapkričio 27 d. apie 7 val., Šilalės r., Gineikių k., savo gyvenamojo namo palėpėje, sankcionuotos kratos darymo metu panaudodamas fizinį smurtą pasipriešino tarnybines pareigas atliekančiam Šilalės rajono policijos komisariato Savivaldybių policijos vyresniajam policininkui V. Petkui ir, smūgiais į galvą padarydamas jam poodinę kraujosrūvą kairės akies voakuose, audinių patinimą pakaušio dešinėje pusėje, nežymiai sutrikdė nukentėjusiojo sveikatą* [11].

B. byloje Nr. 2k-370/2005 V. *Juozapavičius nuteistas už tai, kad atlikdamas laisvės atėmimo bausmę 2004 m. birželio 15 d. apie 9 val. 50 min. Kaišiadorių rajone, Pravieniškių 2-ųjų pataisos namų uždarojoje zonoje vartodamas necenzūrinius žodžius įžeidė pareigas einantį valstybės tarnautoją – Pravieniškių 2-ųjų pataisos namų Apsaugos ir priežiūros skyriaus inspektoriumi S. Navarauską.*

Jis nuteistas ir už tai, kad toje pačioje vietoje pasivaikščiojimų kiemelyje 2004 m. birželio 15 d. 10 val., panaudojęs fizinį smurtą – pastūmęs ir bandydamas nuplėšti tarnybinės uniformos antpetį S. Navarauskui, pasipriešino jam kaip valstybės tarnautojui [12].

Taigi nors teoriniu lygiu galimas nukentėjusiųjų sąrašas gerokai praplėstas, tačiau praktikoje kol kas tai nenumatyta.

3. KITI VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO FUNKCIJAS ATLIEKANTYS ASMENYS

Viešojo administravimo subjektų apibrėžimas pateiktas viešojo administravimo įstatyme. Jais laikomos „institucijos, įstaigos, tarnybos, valstybės tarnautojai (pareigūnai) turintys įstatymų suteiktas viešojo administravimo teises ir praktiškai įgyvendinantys vykdomąją valdžią ar atskiras vykdomosios valdžios funkcijas“ [3, 3 str.]. Taigi ir BK XLI skyriaus atskiruose straipsniuose pateiktos formuluotės, ir viešojo administravimo apibrėžimas akivaizdžiai rodo, kad nagrinėjama sąvoka platesnė nei valstybės tarnautojo terminas, ir jį apima. Pavyzdžiui, b. byloje Nr. 2k-602/2004 Aukščiausiasis Teismas nurodo, kad *viršila M. V. dirba Lietuvos viešosios policijos rinktinės „Vytis“ vyriausiuoju patruliu ir 2003 12 06 vykdė pareigybės aprašyme numatytas funkcijas: kontroliavo tarnybos atlikimą rinktinės „Vytis“ patruliavimo maršrutuose (postuose), viešosios tvarkos apsaugą šalia užsienio šalių diplomatinių objektų bei pagal kompetenciją saugaus eismo priežiūrą. Taigi nukentėjusysis M. V. buvo policijos pareigūnu ir vykdė jam pavestas tarnybines pareigas. Policijos pareigūnas yra viešojo administravimo funkcijas atliekantis asmuo ir turi teisę reikalauti, kad tiesiogiai jam nepavaldūs asmenys vykdytų jo teisėtus nurodymus* [13]. Pateiktame pavyzdyje vyriausiasis patrulis yra administravimo funkcijas atliekantis asmuo ir, remiantis Policijos veiklos įstatymu, statutinis valstybės tarnautojas [14, 2 str.].

Pagal Viešojo administravimo įstatymo 3 straipsnio 8 punktą viešojo administravimo sistemą sudaro trys grupės administravimo subjektų: valstybinio administravimo, savivaldybių administravimo ir kiti administravimo subjektai. Prie kitų administravimo subjektų įstatymas priskiria viešąsias įstaigas bei nevyriausybinės organizacijas, kurioms įstatymų nustatyta tvarka suteikti viešojo administravimo įgaliojimai [3, 3 str.].

Visi viešojo administravimo subjektai pagal savo funkcijas vykdo viešąjį administravimą, kuris suprantamas kaip galimybė duoti nurodymus pagal tarnybą nepavaldiems asmenims. Plačiau šios sąvokos neanalizuosime, nes ji išsamiai išnagrinėta ankstesniame straipsnyje [15, p. 88].

Esminiu požymiu siekiant nustatyti, ar asmuo yra viešojo administravimo subjektas, reikėtų laikyti nustatymą fakto, koku teisiniu pagrindu asmuo veikia. Pavyzdžiui, b. byloje 2K-223/2006 *Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nustatė, kad UAB „Flack Security“ darbuotojai negali būti laikomi viešojo administravimo subjektais, kadangi jie palaikė viešąją tvarką pramogų centre sutarties su vieša įstaiga „Garsas“ pagrindu. Tuo tarpu pagal viešojo administravimo įstatymą viešojo administravimo subjektams įgaliojimai suteikiami ne sutarčių, o tik įstatymų ar kitų teisės aktų pagrindu* [16].

Nors žemesnių instancijų teismai laikė, kad saugos tarnybos darbuotojai pripažintini kitais viešojo admi-

nistravimo subjektais, viešojo administravimo funkcijas jiems priskyrė viešoji įstaiga, tačiau Lietuvos Aukščiausiasis Teismas su tokia žemesnių teismų nuomone pagrįstai nesutiko, nes funkcijų paskyrimo kitais nei teisės aktų pagrindais viešojo administravimo įstatymas nenumato, o aiškinant priešingai būtų nepagrįstai išplėstas viešojo administravimo subjektų sąrašas [16].

Sprendžiant, ar asmuo atlieka viešojo administravimo funkcijas, reikėtų vadovautis apibrėžime pateiktų funkcijų vykdymu bei „kitiems asmenims“ priskirti asmenis, kurie nėra valstybės tarnautojai, tačiau vykdo viešojo administravimo funkcijas teisės aktų pagrindu.

4. PRAKTINĖS BAUDŽIAMOSIOS IR ADMINISTRACINĖS ATSAKOMYBĖS ATRIBOJIMO PROBLEMOS

Teisėsaugos pareigūnai susiduria su praktiniais sunkumais sprenddami, kurią atsakomybės rūšį – baudžiamąją (BK 286, 290 str.) ar administracinę (ATPK 187 str.1 ir 2 d.) – taikyti asmenims už pasipriešinimą valstybės tarnautojui arba viešojo administravimo funkcijas atliekančiam asmeniui ir jo įžeidimą, nes kai kurie požymiai yra panašūs. Praktinės problemos pirmiausia kilo dėl to, kad abiejuose kodeksuose kai kurios veikos – pasipriešinimas ir įžeidimas – sutampa. Antra problema ta, kad Baudžiamajame kodekse atsakomybė numatyta už bet kokio valstybės tarnautojo arba viešojo administravimo funkcijas atliekančio asmens įžeidimą arba pasipriešinimą jam, tuo tarpu ATPK – tik už kai kurių valstybės tarnautojų įžeidimą (policijos pareigūnų, specialiųjų tarnybų pareigūnų ir kt.). Teisingai teigia profesorius V. Piesliakas, kad „įstatymų leidėjas atsako naikinti administracinę Atsakomybę už veikas, kurios naujajame BK įvardytos kaip baudžiamieji nusižengimai, paliekama administracinė atsakomybė už daugelį veikų, kurios jau turi baudžiamąjį nusižengimo sudėtį naujame BK“ [17, p. 67].

4.1. BK 286 straipsnio atribojimas nuo ATPK 187 straipsnio 1 dalies

Baudžiamąjį kodekso 286 straipsnyje atsakomybė numatyta už pasipriešinimą valstybės tarnautojui arba kitam viešojo administravimo funkcijas atliekančiam asmeniui panaudojant arba grasinant tuoj pat panaudoti fizinį smurtą, tuo tarpu ATPK 187 straipsnio 1 dalyje – už pasipriešinimą policijos pareigūnui arba policijos rėmėjui. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo konsultacijoje pagrindiniu kriterijumi atribojant BK 286 straipsnį nuo ATPK 187 straipsnio 1 dalies siūlo laikyti kaltininko veiksmų pobūdį ir intensyvumą. *Atribojimui turi reikšmės ir nukentėjusiojo statusas bei jo atliekamos funkcijos* [18, p. 291]. B. byloje Nr. 2k-542/2005 Aukščiausiasis Teismas papildomai nurodo, kad *pripažindamas kaltinamuosius kaltais pagal BK 286 straipsnį teismas privalėjo atsižvelgti į tai, kad privalomas BK 286 straipsnyje numatytos nusikalstamos veikos požymis yra fizinio smurto panaudojimas ar grasinimas tokį smurtą panaudoti, ir aiškiai konstatuoti, kad nuteistųjų*

veikoje šis požymis yra... Tinkamai nemotyvuotus fizinio smurto panaudojimo fakto lieka neaišku, kodėl kaltinamųjų padaryta veika yra pripažinta nusikaltimu, o ne administraciniu teisės pažeidimu, numatytu ATPK 187 str. 1 dalyje [19].

ATPK 187 straipsnio 1 dalis gali būti taikoma tik tada, kai nukentėjusieji yra išimtinai policijos pareigūnai arba policijos rėmėjai, einantys jiems pavestas viešosios tvarkos saugojimo pareigas, kai pasipriešinama nevertojant fizinio smurto ir negrasinant jį panaudoti. Visais kitais atvejais turi būti taikomas BK 286 straipsnis. Kaip matėme iš cituotos bylos, nustatant baudžiamąją atsakomybę turės reikšmės ir tai, ar pažeidimas padarytas matant pašaliniams asmenims. Tai leistų taikyti baudžiamąją atsakomybę.

Aptartos įstatymų formuluotės turi ir dar vieną trūkumą: gina ne visus viešojo administravimo subjektus, nes jeigu asmuo pasipriešins valstybės tarnautojui arba viešojo administravimo funkcijas atliekančio asmens veiklai nevertodamas smurto, asmeniui jokia atsakomybė už tokius veiksmus nekils, jeigu nukentėjęs asmuo nebus policijos pareigūnas arba rėmėjas.

Aptartas problemas turėtų išspręsti naujas Administracinių teisės pažeidimų kodeksas, tačiau jis dar nepriimtas, todėl būtų tikslinga jau dabar suderinti abu kodeksus. Vienas iš variantų: praplėsti nukentėjusiųjų sąrašą ATPK 187 straipsnyje, nustatant administracinę atsakomybę už pasipriešinimą valstybės tarnautojui arba kitam viešojo administravimo funkcijas atliekančiam asmeniui. Pagrindiniu atribojo kriterijumi reikėtų laikyti fizinio smurto vartojimą. Antras galimas variantas – visai atsisakyti ATPK 187 straipsnio, o vietoje jo BK 286 straipsnio 2 dalyje įtvirtinti baudžiamąjį nusižengimą už pasipriešinimą valstybės tarnautojui arba kitam viešojo administravimo funkcijas atliekančiam asmeniui. Pastarasis variantas leistų pasinaudoti naujomis Baudžiamojo kodekso galimybėmis ir reformuoti pasenusią ATPK koncepciją.

4.2. BK 290 straipsnio atribojimas nuo ATPK 187 straipsnio 2 dalies

Abi straipsnių dispozicijos įtvirtina atsakomybę už asmenų įžeidimą. Baudžiamoji atsakomybė kyla už valstybės tarnautojo arba viešojo administravimo funkcijas atliekančio asmens įžeidimą, o administracinė – už policijos, Specialiųjų tyrimų tarnybos, Valstybės sienos apsaugos tarnybos, Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybos bei Valstybės saugumo departamento pareigūno garbės ir orumo įžeidimą, reiškiamą žodžiu arba kūno gestais, įžeidžiančiu elgesiu, kibimu arba kitokiu elgesiu [187 str. 2 d.]. Pagal BK 290 straipsnį nukentėjusiųjų sąrašas yra platesnis, apima ir ATPK įvardytus pareigūnus, ir šiuo pagrindu atriboti veikų neįmanoma. Vienintelė galimybė – atriboti pagal įžeidimo pobūdį. BK veikos turinys absoliučiai nedetalizuotas, o ATPK turinys šiek tiek detalizuojamas, tačiau sąvoka „kitokiu elgesiu“ gali būti vertinama labai įvairiai. Dėl to teismams sunku taikyti šias dvi normas praktikoje. Be to, už įžeidimą BK yra numatyta ir bendra norma – BK 155 straipsnis,

kuriame nustatyta baudžiamoji atsakomybė ir už viešą, ir už neviešą kito žmogaus įžeidimą. Kyla klausimas, kada kokią iš aptartų normų taikyti ir kaip jas vieną nuo kitos atriboti? Pirmiausia vadovaujantis teisės normų konkurencijos taisyklėmis, esant bendros ir specialios normų konkurencijai turi būti taikoma speciali norma. Visais atvejais už valstybės tarnautojo arba kito viešojo administravimo funkcijas atliekančio asmens įžeidimą turėtų būti taikomas tik BK 290 straipsnis, o 155 straipsnis – visiems kitiems fiziniams asmenims. Akivaizdžių atribojo kriterijų BK 290 straipsnio nuo ATPK 187 straipsnio 2 dalies nėra.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konsultacijose rekomenduoja vadovautis ATPK dispozicijoje apibrėžtomis kaltininko veikos ypatybėmis ir skirtingu nukentėjusiojo asmens statusu BK ir ATPK [20, p. 292]. Praktikoje, kaip matysime vėliau, tokia rekomendacija ne visada padeda.

Akivaizdžiausias šių dviejų normų atribojo kriterijus – nukentėjęs asmuo. Išeitų, kad asmeniui, įžeidusiam policijos, Specialiųjų tyrimų tarnybos, Valstybės sienos apsaugos tarnybos, Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybos, Valstybės saugumo departamento pareigūną, turėtų kilti administracinė atsakomybė, o už kitų pareigūnų įžeidimą – iš karto baudžiamoji atsakomybė. Toks interpretavimas nelogiškas ir taip būtų įtvirtinamas akivaizdus asmenų diskriminavimas užimamų pareigų pagrindu.

Dar sunkiau atriboti padarytą veiką pagal veikos pobūdį, nes pagal ATPK įžeidimas formuluojamas kaip viešas garbės ir orumo įžeidimas, reiškiamas žodžiu arba kūno gestais, įžeidžiančiu elgesiu, kabinėjimusi arba kitokiu elgesiu [187 str. 2 d.], tuo tarpu BK nusikalstama veika apibūdinama vienu žodžiu „įžeidė“, kuris turėtų apimti ir visas ATPK straipsnyje įvardytas veikas. Pavyzdžiui, b. byloje 2k-114/2006, kurioje M. D. buvo kaltinamas policijos pareigūnų įžeidimu, skirtingi teismai priėmė skirtingus nuosprendžius. Pirmos instancijos teismas ATPK 187 straipsnio 2 dalį taikė, motyvuodamas tuo, kad kaltinamasis *necenzūrinis žodžius policijos pareigūnų atžvilgiu vartojo tarnybiniame automobilyje, aplinkiniai asmenys jų negirdėjo, dėl to nebuvo pažemintas policijos pareigūnų autoritetas, šiuos žodžius vartojo po prieš jį panaudotų specialiųjų priemonių* [21]. Apeliacinės instancijos teismas priešingai, laikė, kad asmuo padarė nusikaltimą, numatytą BK 290 straipsnio 1 dalyje, nes M. D. policijos pareigūnus įžeidinėjo, grasino ir sustabdžius automobilį, ir pareikalavus sėsti į policijos automobilį, ir įsodinus į jį. Be to, ir dėl to, kad asmuo atliko neteisėtus veiksmus kitų žmonių akivaizdoje. Aukščiausiasis Teismas pasisakė, kad šiuo konkrečiu atveju, kai nukentėjusiojo statusas nėra baudžiamosios ir administracinės atsakomybės atribojo kriterijus, teismas turi atsižvelgti į konkrečiuose straipsniuose apibrėžtas ir detalizuotas kaltininko veikos ypatybes bei konkrečios veikos pobūdį [21]. Minėtoje situacijoje svarbiausias, matyt, būtų fakto nustatymas, ar pareigūnai buvo įžeisti pašalinių asmenų akivaizdoje.

Galima BK 290 straipsnyje įvardytą nusikalstamą veiką aiškinti siauriau, manyti, kad ji neapima ATPK

straipsnyje įvardytų įžeidimų, tačiau vėl patenkama į situaciją, kai tik už kai kurių valstybės tarnautojų įžeidimą gali kilti administracinė atsakomybė, o kitus asmenis galima įžeidinėti ir jokia atsakomybė nekils.

Bet kuriuo atveju galiojant tokiems įstatymams, pažeidžiami lygybės prieš įstatymą, teisėtų lūkesčių ir kiti teisės principai. Ši problema turėtų būti išspręsta priėmus naują Administracinį kodeksą, kai abu kodeksai ir jose esančios normos bus suderintos. Laikinas sprendimas galėtų būti Administracinių teisės pažeidimų kodekso 187 str. 2 dalies pataisymas atsisakant dalies valstybės pareigūnų išvardijimo, užuot nurodžius, kad atsakomybė kils už valstybės tarnautojo arba kito viešojo administravimo funkcijas atliekančio asmens įžeidimą. Tada atriboti būtų galima pagal veikos pobūdį, t. y. kai įžeidimas atitinka detalizuotus ATPK 187 straipsnio 2 dalyje įžeidimo požymius – taikyti administracinę, o visais kitais atvejais – baudžiamąją atsakomybę. Esminis sprendimas vėl galėtų būti atsakomybės panaikinimas ATPK bei papildomos dispozicijos įtvirtinimas BK 290 straipsnyje, numatant, kad neviešas analizuojamų asmenų įžeidimas laikomas baudžiamuoju nusizengimu, visais kitais atvejais – jau būtų nusikaltimas.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

1. Valstybės tarnautojo – nukentėjusiojo sampratos įtvirtinimas naujajame Baudžiamajame kodekse laikytina teigiama reforma, nes vietoje senajame BK buvusio abstraktaus nusikaltimų valdymo tvarkai skyriaus nusikaltimai susisteminami pagal rūšinį objektą. Vietoje buvusių „valdžios ir visuomenės atstovo arba policininko ar jo rėmėjo“ sąvokų vartojami valstybės tarnautojo arba kito viešojo administravimo funkcijas atliekančio asmens terminai teoriškai gerokai praplečia baudžiamosios atsakomybės ribas ir įtvirtina visų viešojo administravimo subjektų lygybės prieš įstatymą principą, taip pat patikslinama ir suvienodinama terminija.

2. Praktikoje kol kas tokio baudžiamosios atsakomybės išplėtimo nenustatyta.

3. Ir analizuotame Baudžiamojo kodekso skyriuje, ir visuose minėto skyriaus straipsnių pavadinimuose vartojama formuluotė „valstybės tarnautojas ar viešojo administravimo funkcijas atliekantis asmuo“ yra netiksli, nes valstybės tarnautojas irgi yra viešojo administravimo funkcijas atliekantis asmuo, tik kai kurie šias funkcijas atliekantys asmenys nėra valstybės tarnautojai.

4. Valstybės tarnautojais pagal BK XLI skyrių laikomi asmenys, kurie turi valstybės tarnautojo statusą, dirba valstybės arba savivaldybės institucijoje, vykdo viešojo administravimo funkcijas ir yra viename iš Valstybės tarnautojų pareigybių sąrašė.

5. Kitiems viešojo administravimo funkcijas atliekantiems asmenims priskirtini asmenys, kurie nėra valstybės tarnautojai, tačiau vykdo viešojo administravimo funkcijas teisės aktų pagrindu.

6. Praktikoje sunku atriboti ATPK 187 straipsnio 1 ir 2 dalį nuo BK 286 ir 290 straipsnių sprendžiant, kurią atsakomybės rūšį asmeniui taikyti už pareigūno įžeidi-

mą arba pasipriešinimą pareigūnui, nes abiejuose kodeksuose kai kurie požymiai dubliuojasi:

a. Kai kurios veikos – pasipriešinimas ir įžeidimas – yra panašios;

b. Baudžiamajame kodekse išvardyti galimi nukentėjusieji apima ir Administracinių teisės pažeidimų kodekse išvardytas nukentėjusiųjų grupes.

Remiantis nustatytais trūkumais ir netikslumais, siūloma atlikti šiuos teisės aktų pakeitimus:

1. Baudžiamojo kodekso XLI skyriaus pavadinime ir atitinkamai straipsnių pavadinimuose perfrazuoti nukentėjusiojo formuluotę į „**valstybės tarnautojo ar kito viešojo** administravimo funkcijas atliekančio asmens...“

2. Administracinių teisės pažeidimų kodekso 187 straipsnio 1 ir 2 dalyse atsisakyti esamo nukentėjusiųjų įvardijimo ir jį pakeisti Baudžiamajame kodekse vartojama formuluote: „Valstybės tarnautojas ar kitas viešojo administravimo funkcijas atliekantis asmuo“. Esminiais atribojimo kriterijais taptų daromų veikų pobūdis: jeigu pasipriešinama nevarojant smurto, kiltų administracinė atsakomybė pagal ATPK 187 straipsnio 1 dalį. Šiek tiek sunkiau būtų atriboti asmens įžeidimą pagal ATPK nuo BK numatyto įžeidimo, tai būtų palikta teismų nuomonei, atsižvelgiant į veikos pobūdį ir intensyvumą. Bet kuriuo atveju aptartas pakeitimas bent jau nediskriminuotų kai kurių valstybės tarnautojų arba kitų viešojo administravimo funkcijas atliekančių asmenų ir nebūtų pažeistas lygybės prieš įstatymą principas.

LITERATŪRA

1. **Pakštaitis L.** Baudžiamoji atsakomybė už kyšininkavimą pagal Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą: teorinės ir praktinės problemos: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S) // Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004.
2. **Lietuvos Respublikos** valstybės tarnybos įstatymas // Valstybės žinios, 1999. Nr.66-2130.
3. **Lietuvos Respublikos** viešojo administravimo įstatymas // Valstybės žinios, 1999. Nr.60-1945.
4. **Lietuvos Respublikos** Seimo nutarimas „Dėl Seimo politinio pasitikėjimo valstybės tarnautojų pareigybių, Seimo kanceliarijos ir Seimui atskaitingų institucijų, Respublikos prezidento institucijos ir Respublikos prezidentui atskaitingų institucijų, nacionalinės teismų administracijos, teismų, prokuratūros ir savivaldybių institucijų valstybės tarnautojų suvienodintų pareigybių sąrašo patvirtinimo“ // Valstybės žinios, 2002. Nr. 66-2707.
5. **Lietuvos Respublikos** vyriausybės nutarimas. Dėl Ministro pirmininko politinio (asmeninio) pasitikėjimo valstybės tarnautojų pareigybių, vyriausybės kanceliarijos, ministerijų, vyriausybės įstaigų prie ministerijų valstybės tarnautojų suvienodintų pareigybių sąrašo patvirtinimo // Valstybės žinios, 2002. Nr. 51-1952.
6. Judgment of the Court of 3 July 1986. Case 66/85, Deborah Lawrie- Blum vs. Land Baden –Wuerttemberg. // <http://eur-lex.europa.eu>
7. **Lietuvos** administracinė teisė. Bendroji dalis. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005.
8. **Lietuvos Respublikos** teismų įstatymas // Valstybės žinios, 1994. Nr.46-851.
9. <http://www.lat.litlex.lt>
10. **Baudžiamoji byla** 2k-290/2004 // www.lat.litlex.lt

11. **Baudžiamoji byla** 2k-326/2004 // www.lat.litlex.lt
12. **Baudžiamoji byla** 2k-370/2005 // www.lat.litlex.lt
13. **Baudžiamoji byla** Nr. 2k-602/2004 // www.lat.litlex.lt
14. **Lietuvos Respublikos policijos veiklos įstatymas** // Valstybės žinios, 2000. Nr.90-2777.
15. **Gruodytė E.** Valstybės tarnautojo samprata nusikaltimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams skyriuje // Jurisprudencija: mokslo darbai ..(..). – Vilnius, 2006.
16. **Baudžiamoji byla** 2K-223/2006 // www.lat.litlex.lt
17. **Piesliakas V.** Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Baudžiamasis įstatymas ir baudžiamosios atsakomybės pagrindai. – Vilnius: Justitia, 2006.
18. **Dėl atsakomybės už BK 286 straipsnyje ir ATPK 187 straipsnio 1 dalyje numatytas veikas atbėjimo kriterijų.** Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų skyriaus konsultacija B3-304. 2004 m. vasario 5 d. // Teismų praktika Nr. 20. – Vilnius, 2003.
19. **Baudžiamoji byla** Nr. 2k-542/2005 // www.lat.litlex.lt
20. **Baudžiamoji byla** Nr. 2k-114/2006// www.lat.litlex.lt
21. **Dėl atsakomybės už BK 290 straipsnyje ir ATPK 187 straipsnio 1 dalyje numatytas veikas atbėjimo kriterijų.** Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų skyriaus konsultacija B3-306. 2004 m. vasario 5 d. // Teismų praktika Nr. 20. – Vilnius, 2003.

indicating that public officials is part of group of persons fulfilling administrative functions says that there are public officials and persons fulfilling administrative functions what is totally incorrect understanding. There are several practical problems in deciding which norm – administrative ore criminal to apply in the case because in some features both liabilities are identical. The author tries to solve existing questions analysing legal norms and the practice of the Highest Lithuanian court.

After discussing the existing problems, making historical analysis of the criminal norms, the author proposes solutions how to solve the existing shortcomings of the articles at least temporarily, because in the nearest future Lithuania must enact new administrative code and some problems hopefully would be solved.

The article is made using historical, analytical, grammatical, comparative scientific methods using critical approach. Criminal laws are discussed using Lithuanian court practice.

Keywords: public official, person fulfilling public administrative functions, public administration.

CONCEPTION OF INJURED PERSON IN SECTION ON CRIMES AGAINST ACTIVITY OF PUBLIC OFFICIAL OR PERSON FULFILLING PUBLIC ADMINISTRATIVE FUNCTIONS

Edita Gruodytė *

Mykolas Romeris University

S u m m a r y

For the first time all criminal norms related to the offences related to the activities of persons fulfilling administrative functions (when criminals disturb their normal functioning) are gathered into separate chapter of criminal code, also in comparison with old criminal code (1961) criminal responsibility is broadened (because old criminal code tried to protect only some of them- police and their supporters, representatives of government and society). Also instead of aforementioned narrow old terms two new categories: the terms “public official” and “other persons fulfilling public administrative functions” are for the first time used in Lithuanian criminal code to identify the victim of the crime. Before (in criminal code of 1961) the term “public official” was used to define only a subject of the crime.

The aim of the article is to look into reform of criminal code with relation to the mentioned definitions later to define aforementioned existing categories, identify their main features in order to help the correct usage of the articles of criminal code in theory and practice.

The author makes conclusion that the reform is positive because it reflects general tendencies in society and helps to realize the principle of justice and the principle that persons are equal against the law.

In trying to reveal the content of new categories the author identifies some problems. First of all incorrect usage of terms in formulation of legal norms when legislator instead of

* Assoc. Prof. of Department of Administrative Law and Activity of Kaunas Faculty of Police of Mykolas Romeris University.